

I N T E R V J U

SVETLANA MAKAROVIČ

- Kako je prišlo do Islandije?

Kakih sedem let nazaj sem imela velike, lepe, dolge, čarobne sanje o Islandiji. Prej me Islandija ni zanimala, komaj sem vedela, da je na svetu, od tistih sanj naprej pa sem jo nosila v sebi, pojem Islandije mi je postal pomenljiv, čaroben in začela sem se z njim ukvarjati. Slednjič je prišlo vabilo iz Reykjavika za štipendijo in takoj sem se javila.

- Kakšne so bile tiste sanje?

Pokrajina. Dolge sanje o nekem potovanju, sanje pač, ampak zelo barvite, z ostrimi detajli. Ko sem zares potovala po Islandiji, sem šele videla, kako zelo islandske so bile tiste sanje, bila je mestoma skoraj tista pokrajina. Seveda si to lahko razlagam s tem, da sem verjetno pred sanjami videla kakšen film ali sliko, ki se mi je nato prirnila v podzavest. Ker nisem Islandka, ne verjamem zelo v sanje, in celo kot pesnik sem vedno z obema nogama krepko na tleh. Že ko se je avion začel spuščati, se mi je začela dogajati neka strašna razčustvovanost, in komaj sem stopila na tla, sem bila že zaljubljena, ne vem v kaj, ne vem kako, ampak bil je občutek, ko sem rekla, zdaj pa je vseeno, če umrem.

- Kakšna je pokrajina?

Zelo drugačna kot slovenska. Ni rož, ni dreves, skoraj ni grmovja. Tipična je vulkanska pokrajina. Pravzaprav je Islandija geološko iz dveh delov, enega ameriškega in drugega vulkanskega. Oba dela ločuje pas starih kamenin, ki naj bi bil ostanek neke prvotne Islandije. Tisto, kar me je najbolj sesulo, je lava, polja njenih pošastnih oblik in črnih postav iz lave na tistih poljih. In mah v vseh mogočih barvah.

- Pa Islandci?

Islandci so zelo prijetni, ljubeznivi, prisrčni, izrazito neagresivni. Ker sem se takoj začela zanimati za poezijo, pa sem bila presenečena, da je poezije toliko, da tam pesni skoraj vsak, v skladu s tem je poezija večinoma polna čustev, opevanj naravnih lepot, »lepih vremenskih poročil«. To je bil prvi vtis. Najprej sem poznala le nekaj prevodov, kasneje sem se vpisala v šolo, ker sem se hotela čimprej naučiti islandsko. Za moj okus je to najlepši jezik, kar sem jih kdaj slišala. Ko obvladaš izgovorjavo, postane neverjeten užitek izgovarjati glasove, ki jih slovenščina ne pozna, ker imamo usta čisto drugače raščena. Ko se usta navadijo, postane izgovarjanje tistih besed izjemen čutni užitek, kot bi besede oblizoval, lizal, grizel vanje. Sicer pa je bilo teh nekaj mesecev premalo, naučila pa sem se vendarle toliko, da sem lahko recitala na javnem nastopu nekaj svojih pesmi v islandščini. Islandci so za tako pozornost izjemno hvaležni, velik kompliment se jim zdi, če se tujec uči njihovega jezika, ker vedo, da je edini motiv za to lepota tega jezika. Islandci pa so silno nečimrni na vse, kar je islandsko, menda najbolj pa na jezik.

- Če je jezik nekaj tako posebnega, velja isto za poezijo?

Pesmi se mi v glavnem niso zdele tako posebne, razen nekaj starih, ljudskih zapisov, ki pa jih ni več toliko, ker jih je Cerkev večino uničila. So pa Islandci edini,

ki so ohranili vikinško Eddo in imajo sami sebe za najbolj pristne potomce Vikingov. Silno so ponosni, da njihov jezik ni onesnažen s tujkami. Čeprav zdaj prihajajo v slepo ulico, kajti dalo se je še najti novo islandsko besedo za napr. televizijo, kajti nihče ne bi hotel izgovarjati izpeljanke iz angleške »television«, kot je pri nas in povsod drugod. Ne vem pa, kaj delajo zdaj s kupi novih besed, ki prihajajo, napr. računalniški izrazi kot internet. Pri vladi deluje posebna komisija jezikoslovcev, ki za vsak nov pojem takoj najdejo islandsko besedo, še preden bi se tak pojem udomačil pod tujim imenom. Zato se islandščina tako lepo posluša, ker nima tujk. Čeprav morda beseda sjonvarp za njih zveni ravno tako zoprno kot pri nas zgoščanka.

- To se zdi očarljivo, ampak tudi nepraktično. V posledici pa najbrž pomeni, da morajo Islandci za sleherno bolj specializirano dejavnost, kot je študij, pa kasneje strokovno dejavnost, uporabljati angleščino?

Ja, vsi znajo angleško, čeprav v njihovih šolah osrednja pozornost velja njihovevemu jeziku. Sicer pa je njihova glavna svetinja Edda. Ko sem jo prvič brala, sem ponekod prepoznala svoje lastne misli in življenjske nazore. Islandija živi v svoji neverjetni lepoti, v svetlobi, ki je vsakih pet minut drugačna, in po svoje razumem Islandce – proti nasilju take lepote se morda lahko braniš le tako, da napišeš pesem. Ta lepota je za znoret, in moraš se nekako braniti pred tako silovitostjo. Jaz sem prej slišala za severni sij, nisem pa mislila, da je ta lepota tako grozna, tako močna. Sonce pride za nekaj ur, poleži na obzorju in gre. Ampak za sabo ne pusti teme, ampak pokrajino, ki fosforescira, sije, in ne veš, od kod ta čarobna svetloba, zapre ti sapo. Morda je učinek še večji, če nisi navajen, ker si tujec. Islandci bi recimo raje kot svojo pokrajino imeli gozdove, pogozdujejo kot blesavi, ampak bolj slabo jim uspeva.

- Pred nasiljem pokrajinske lepote se torej braniš tako, da napišeš pesem o pokrajini.

Zame sicer ne, a vsekakor to velja za meščane, ki komaj čakajo, da grejo konec tedna v naravo. Ne vem, kako to doživljajo kmetje – ki pa tudi pesnijo.

- Ste tam pisali?

Ne, kje pa! Vse je bilo premočno, že čisto navaden dan me je prevzel, zjutraj sem šla plavat in se kuhat v njihove kotle vrele vode pod milim nebom, potem sem se potepala, gledala hiše, ljudi, ki so izjemno gostoljubni, zlasti ženske so izredno pozorne. V tej deželi ženske usmerjajo skoraj vse, dežela je narejena za družine z otroki, pretepanje otrok je tam nemogoč zločin, ki mu sledi takojšnji odvzem otroka. Kriminala skoraj ni, tudi surovosti ne.

- Odkod ženskam ta moč?

To je pogojeno z davno zgodovino, moški-Vikingi so se klatili po morju, ropali, požigali, posiljevali, ženske pa so bile doma rodovne poglavarke in v celoti skrbele za živino, zemljo, starce in starke, za celotno življenje; ženske so bile matice. In so še. Tudi zdaj se moški igrajo politiko in stvari, ki žensk ne zanimajo, ženske pa so dominantne, izrazite, sproščene, niti malo možačaste, ker se jim ni

treba boriti za enakopravnost, kajti imajo več od tega. Moški pa večinoma precej pijejo, ukvarjajo se s športom; če se potrudiš, pa je seveda mogoče najti čudovite izjeme. Kot tukaj. In ni jih tako malo.

Islandke so suverene in obenem izrazito ženstvene – in večinoma tudi izrazito lepe. Značilno zanje je, da so silno ponosne in prav po vikinško trmaste. V prelepi Sagi o Njalu je osrednja ženska junakinja lepota Hallgjerd, ki je, kar zadeva može, nekoliko »izbirčna«. Svojega prvega moža je dala umoriti, ker jo je v jezi udaril, in prav tako tudi drugega. Ko pa jo zaradi njene svojestvosti udari njen tretji mož, junak Gunnar, kuha zamero nanj dolga leta in ko Gunnarja hočejo njegovi sovražniki ubiti, ko mu zahrbtno prerežejo tetivo na njegovem loku, in jo Gunnar prosi za dva pramena njenih dolgih las za novo tetivo, ga ona spomni na davno klofuto, ki jo je bila nekoč prejela od njega – niti lasu s svoje glave mu ne da. Gunnarja ubijejo pred njenimi očmi. Islandske ženske ne odpuščajo žalitev.

– Tako izjemna čustva se zdijo idealna za izjemno poezijo.

Za poezijo starih časov že. Bila sem prepričana, da mora biti islandska poezija nekaj čisto svojskega, drugačnega, izrazitega, in zato sem se z veseljem obvezala, da med svojim bivanjem na Islandu pripravim prvi, širši izbor za antologijo moderne islandske poezije v slovenski izdaji. Vendar današnja Islandija nima več ne vem koliko skupnega s poezijo iz starih sag in iz vikinške Edde. Odinovi »berserkerji« so danes pravljice, prastara beseda »berserk« – morilska pobesnelost, ne pomeni danes nič, na kar bi se nanašala, kajti današnji prebivalci Islanda se niti pošteno razjeziti ne znajo več, kaj šele, da bi razbijali glave, rezali srca sovražnikom iz živih prsi ali jim razparali trebuh in jih gnali okoli hrasta, dokler se jim vsa čreva ne ovijejo okoli debla. Islandci so dobrovoljčki, ki so kvečjemu radi kdajpakdaj otožni, ker se njihova dežela začenja nezadržno amerikanizirati . . . In poezija novih dni Islanda je predvsem nostalgična, mehka, lepa. In domoljubna. Včasih ironična, celo satirična. Včasih nekako na silo začinjena s tujimi vplivi. In to, kar sem prinesla v Slovenijo, to je gotovo premalo, vsaj, da bi se lotevala izbora za antologijo. Morda nisem srečala pravih ljudi ne brala prave poezije. Res pa je, da mi islandska predsednica zveze pisateljev ni kaj prida pomagala pri iskanju, odkar nisem pokazala pravega navdušenja za njihovo »uradno« priznane pesnike. Oziroma pesnice. Sama sem morala najti na primer Thorgeirssona, ki je izjemen avtor. Tako sem ugotovila nekaj, kar se najbrž dogaja povsod, po vseh zvezah pisateljev, da je pač tam vedno neka skupina grebatorjev, ki se potrudijo zato, da so njihovi prevodi objavljeni kot nacionalno reprezentančni po tujih revijah, in zato sem seveda najprej naletela na te prevode in bila precej razočarana, kot so najbrž tuji dostikrat razočarani nad slovenskimi antologijami. Za eno vodilnih imen islandske poezije naj bi recimo veljala predsednica zveze pisateljev, a njene pesmi niso name naredile nobenega vtisa. Zato sem se zanimala in iskala naprej in prišla do neizpodbitnega dejstva, da na Islandiji praktično vsak piše poezijo. To je stvar tradicije in pisati začnejo že otroci. Islandci se imajo za narod skaldov-pesnikov, in kakor hitro vzide sonce, Islandec že napiše pesem; take pesmi so v glavnem polne nekakšnih kamnitih src, kamnitih solz, kamnitih otrok, polne opisov barvite narave, zelo pogost motiv je, »stojim pri oknu in gledam otroke, ki se igrajo na trati . . .«. Vsak družinski dogodek je opevan v pesmi, ogromno je priložnostne in voščilne poezije in jaz se v vsej tej godlji nisem znašla. Islandščina je tako težka, da sem obupala, ko sem se s slovarji grebla skozi ta papir in sem bila na koncu le prisiljena spet slediti temu, kar velja »uradno« za dobro poezijo, impresivni, otožni, nostalgični opisi morja, narave . . . pa

nočem biti cinična. A našla sem tudi nekaj zanimivih pesnic in pesnikov in nekaj izredno močnih osebnosti, n.pr. pisca, pesnika, prevajalca in islandskega večnega upornika Thorgeira Thorgeirssona, ki je pred petnajstimi leti sam dosegel, da je Islandija morala spremeniti zakon, po katerem je imela policija na sodišču možnost pričevanja. Ker je bil v sporu s policijo, jo je vztrajno tožil, nazadnje pa se obrnil na mednarodno razsodišče in dosegel spremembo islandske zakonodaje. Gospod Thorgeirsson je letošnji gost Vilenice.

– Poezija se torej množično piše. Se tudi bere?

Ja, ljudje veliko berejo, si na veliko poklanjajo pesniške zbirke, veliko poezije znajo tudi na pamet, zlasti njihove znane, že umrle pesnike, pa vsak tudi kakšno svojo. Na splošno večina Islandcev dobro obvlada pesniško obrt, osnove dobijo že v šoli in so zato mojstri pesniške forme, perfektno obvladajo ritem, začetno rimo, končno rimo, tri rime v enem verzu, vse je oblikovano zelo dovršeno. Ni pa v poeziji težkih konfliktov in mislim da mi je to dajalo nekam mlačen vtis; zame je poezija, ki ne raste iz konflikta, sicer lahko lepa, a samo lepa in nič več.

V vaši poeziji je moč opaziti obe zvrsti, konfliktno in nekonfliktno. So recimo pesmi, ki opazujejo kakšen prizor iz narave, jelena, ki išče košuto ali lastno smrt in te pesmi gradijo neke vrste estetsko napetost in kot take učinkujejo. Takoj, ko pridejo v poezijo ljudje, pa postane ta napetost veliko bolj nervozna, konfliktna, tudi estetika se obrne.

To je res, takoj ko so ljudje zraven, je pri meni tako: pridi me objet ali pa izgini. Globalno zlo na tem planetu je pač človek. Najhujše zlo je tisto, kar je Kristus izrekel kot opravičilo, to je, da ljudje ne vedo, kaj delajo, in se imajo za dobre zato, ker niso sposobni prepoznati zla v sebi. Šele ko spoznaš zlo v sebi, lahko pride odločitev o tem, da si dober. In to še zdaleč ni isto kot biti zgolj dobrodušen. Zlo je namreč ravno v tem, da ne veš, kaj delaš!

– Vzrok zla torej ni hudobija, hudoben načrt?

Ne. Vzrok je v druženju, večja, ko je grupa ljudi, večje je zlo, kajti grupa je dovzetna za vsako bedasto idejo, ker se ob tem pojavi skupinska psihoza, ki sili naprej. Zato je življenje težko polno, če ljudje v strahu pred osamljenostjo izberejo način življenja, ko niso več sami. Začne pa se že pri dvojici, pri zakonu, pri determinaciji – midva. Začne se, ko pari začnejo govoriti: midva misliva tako in tako, midva bova delala to-in-to. Dva sta začetek grupe in zato udari moj verz: »dva nista dvakrat po en sam,/ dva nista več,/ sta dvakrat manj.« Če si sam, te seveda zebe, ampak si tudi sam odgovoren za vsako svojo odločitev. Takoj ko se dva odločita za isto stvar, bodisi za dobro bodisi zlo, je tisto veliko bolj nevarno, ker se dva veliko prej odločita za zlo kot en sam. To je prvo seme vojne.

– Odločitev dveh je torej lahko povsem drugačna, kot bi bila odločitev vsakega od njiju. Najbrž tudi zato, ker se vsak od dvojice ne odloča res v dialogu z drugim, ampak v dialogu s predstavo, ki jo ima o drugem.

Ja, pri odločitvi v dvoje si manj strog do sebe, ker je zraven še nekdo, ki bo enako mislil ne glede na okoliščine. Oba bosta lahko rekla, takrat sva ravnala tako

in tako, ker so bili »taki časi«. Dva sta potuha in zato odnosi med moškim in žensko pogosto niso brušenje dveh diamantov, ampak postane vse milo, mehko, premehko.

– Osnova zla je torej dvojica, par, njuno druženje?

Ne, jaz zelo ločujem ljubezenski odnos in institucionalni odnos, v končni fazi se mi zdi, da se oba odnosa celo izključujeta. Dva, ki sta vsak v sebi sama in se srečata, najdeta, to je čudež, ki lahko traja celo življenje, dokler ostaneta pri srečevanju, ki izključuje samoumevnost.

– Dokler je brušenje...

Ja, dokler je brušenje, dokler nenehno preverjata, če drugi zares še misli tako. Ampak seveda, konstantno druženje v dvoje, ta determinacija postane neke vrste školjka, v katero se zaprejo ljudje, ki niso dovolj odporni. Ampak znotraj školjke čuti otopijo.

– Pri dvojici je torej moteče čustveno zlivanje, talina, amalgam, ki nastane iz diamantov.

In črednost, seme zla je v črednosti.

– V vaši poeziji, songih, pravljicah, predstavah je eden od osnovnih vtisov nervoja, ki nastane takoj, ko se ljudje začnejo pretirano zlivati v množico, čredo. Zlasti pravljice so včasih nepričakovano krute na mestih, ko čreda dobi v precep posameznika in mu skuša škodovati. Ni to prekruto za otroke? Ali vsaj nedojemljivo?

Pri meni so pravljice kot vsak drug tekst, ko pišem, ne načrtujem konca, ne vem, kaj se bo zgodilo naprej. Enostavno začnem in prisluškujem, kot da se je to že zgodilo in se moram samo spomniti, kar je že bilo. Zato pridejo pravljice zelo od znotraj in jih pravzaprav ne pišem namenoma za kogarkoli. Pravljice so tudi sicer moje priljubljeno branje. V mojih pravljicah vedno nastopa individualna žival, oseba, karakter. Zato je to pogosto maček, ki hodi sam svoja pota...

– V nasprotju s psi...

Ja, pes je čredna žival in ti je seveda zvest, dokler te ima za vodjo. Jaz sem imela sedem psov in nekaj je bilo takih, ki so ves čas hoteli predaleč in se skušali boriti z mano, da bi oni stopili na mesto gospodarja in začeli komandirati mene. In potem prideš v situacijo, ko moraš psa kaznovati, kot mora star volk oklati mladiča, da ga nauči manir. Psu moraš pokazati moč, sicer te lahko okolje ali okolje tvojega prijatelja ali otroka, ki pride na obisk, ker se mu zdi, da mu je kot vodniku črede vse dovoljeno. Če misli to, je sposoben tudi klati otroke... Podobno moč je treba recimo pokazati na koncertih, kjer je osnovno, da uspeš obvladati in prepričati čredo. To se čuti tako pri nastopanju za otroke kot pri šansonskem koncertu. Ko prideš na oder s svojim žarečim smehljajem, točno veš, da je to borba. Točno veš, da če popustiš, te bo skupina, čreda raztrgala in poteptala, bo čreda prišla nad tabo in potem gorje tebi. To je torej borba in ves čas moraš biti v njej. Tisti aplavz na koncu si trdo priboriš ne le s kvaliteto programa, ampak tudi s tem, da si ves čas

suveren, da veš, da si ti korak spredaj in da ti vodiš. Tisti, ki nastopajo za otroke, imajo pogosto tak šunder v dvorani zato, ker se sami raznežijo, ko pridejo pred otroke; in glej vruga! – tamali to začutijo in postanejo objestni in agresivni. Točno moraš vedeti, koliko smeš popuščati in v čem ne, pa čeprav so tam očarljivi pamži, da bi jih kar ukradel in nesel s sabo. Vedno moraš vedeti, da vodiš, ker če zavlada publika, je to zate strašanska polomija.

– V zvezi z nastopanjem me zanima mnenje o glasbi; meni se zdi glasba v primerjavi s poezijo kar krivično učinkovita zadeva. Pevec, ki zapoje pesem, ima krivično prednost pred tistim, ki jo samo recitira.

Ja, petje ni čisto pošteno do publike. Veliko bolj odkrito in iskreno je, če pesem govoriš. S tem, da jo zapoješ, si postavil vmes stekleno steno, ki je v bistvu goljufija.

– Ampak učinkovita goljufija.

Ja, učinkovita in prijetna in všeč jim je, ampak jaz točno vem, kaj je zadaj. Če je pred mano človek, ki ga imam rada, bi mu mogoče kdaj lahko povedala pesem, tujemu človeku pa lahko pesem samo zapojem, povem pa ne. Kvečjemu odrecitiram. Petje odstrani direktnost, pri njem gre za posredovanje, moj glas prevzame pesem in jo posreduje naprej, več nisem pripravljena ponuditi. Resnično pesniška intimnost s publiko je nemogoča, publika so tuji.

– Spomnim se, da mi je Zoran Predin nekoč opisoval veličastnost rock nastopa, češ da je to maša, v kateri, še preden prideš na oder, dobiš oblast in moč nad tistimi, ki so spodaj za žarometi. In s tiste mogočne priznice, z odra, lahko narediš z njimi, kar hočeš, ker imaš pač v oblasti tisto muziko, tisti ritem, tisti obred...

Malo perverzno.

– Ampak vseeno lepo.

Jasno, vseeno lepo. Nastopam zato, ker se kolikor toliko dobro počutim, ampak zato pa zlepa ne nastopam več zastonj, honorar je nekaj več kot tista vsota denarja, ki jo prejmeš, honorar je nujna distanca, ki jo potrebuješ, nujna avtoriteta. Kajti sicer se pripraviš, da bi v nastopu prisrčno in iskreno nekaj dal, potem pa se pridejo nekateri zezat in razbijejo vse. Tega ne smeš dovoliti, kajti umetnik je edini lastnik in zakladnik svoje umetnine.

– Denar je pač norma naše civilizacije, kot »dober dan« ali »na svidenje«, denar je olika, neke vrste bonton.

Ja, recimo to, da so nam svobodnjakom zdaj vzeli socialno zavarovanje; saj ni šlo za tisti denar, saj človek zmore tistih trideset jurjev na mesec; ampak ta birokratska klofuta v istem času, ko se zbira denar za papežev obisk. Ves čas ti gre po glavi, kdo pa je za nas pomembnejši, ali umetnik, ki tukaj vztraja in dela ali vatikanska maškarada za nekakšno »utrjevanje vere«. To je nesramno in perverzno, o tem ni nihče zbiral glasov in podpisov, to se je kar tako sklenilo. Ob tem je prav Cerkev

tista končna faza črednosti, ki lovi ljudi na zunanji blišč. Zato se papisti ne odpovejo pozlatam in spektaklom, ki so daleč, daleč od duhovnosti, ampak so ravno zato njihovo bistvo. Kajti njihovo kraljestvo je izrazito »od tega sveta.«

– Prej je bilo rečeno, da je že pri dvojici nevarno, da se ne brusita, ampak se zlivata in s tem reducirata. Pri čredi je zlivanje najbrž obvezno.

Ja, tam nastane magma, ki je topa, brez čustev, namesto njih pa ima zgolj njihovo površinsko imitacijo – sentimentalnost, ki je uglašena na nekaj preprostih viž. Tako da lahko nekdo samo zavpije: Kristus vs ljubi!, množica pa v zrak od navdušenja, to so čarobne besede, kot recimo še svoboda, dom, domovina in podobno.

– Kaj pa vera, se pravi tisto osebno?

Vera nima s Cerkvijo ničesar opraviti. Ko sem bila mlada, sem bila precej globoko v tem zosu, bila sem zelo papeško vzgojena in me je to potegnilo za sabo. Ko jih imaš dvanajst, trinajst, si nabit z neko erotiko, ki jo je treba nekam usmeriti. Če si vsak teden v cerkvi, pri obhajilu, poješ na koru, se te pač to prime, v drugih krogih bi bilo drugače; ko sem začela peti v ansamblih, se je ta erotika, čustvena nabitost pač obrnila v druge smeri, v jazz, pa spet na človeka, poezijo, meče te. Bilo bi najbrž čudovito verjeti v Boga, posebno personificiranega, joj, kakšen luksus! Ampak če razmišljaš, storiš bogokletstvo že tisti hip, ko izgovoriš besedo Bog. Islandija ima luteransko cerkev, ljudje hodijo vanjo za praznike, verni pa niso prav preveč, in Cerkev se niti najmanj ne vtika v način življenja Islandcev, kaj šele v politične odločitve! Nasprotno bi papisti radi zlezli naravnost pod rjuhe svojih vernikov in kontrolirali, ali se tam vse godi tako, kot je kler določil.

– Pa ni to bolj slovenski vtis? Kolikor vem, je recimo v Italiji Cerkev veliko bolj zgolj ena od kulturnih institucij, kjer ljudje v nedeljo dopoldne opravijo tisti kulturni ritual, ki ga je pač treba opraviti, jih pa to seveda ne ovira, da ne bi popoldne...

... grešili. Najbrž je veliko bolj prijetno grešiti, če veš, da grešiš. Ampak pri nas se je rohnelo s prižnic in se še zdaj. Ne vem, če se tudi Italijani pustijo zmerjati s prižnic, kar se dogaja pri nas. Sicer je zdaj Cerkev izgubila pekel, strašljivke o vročem olju, žarečih kleščah in podobnem ne delujejo več, ampak nebesa so ji pa še ostala kot učinkovita vaba. Sicer pa imajo kič radi povsod, pri nas nebesa, v Islandiji pa pristržene gredice in vrtove.

– Kaj pa njihova številka, 260.000, jih ne moti?

Kaj vem, ali jim je prav, da jih je malo, vsi so v zlahti, vsi zelo pridni, delovni, eni so desničarji, drugi levičarji, kriminala ni, tatvin ni, so na zabaven način »skromni« – vedno z enim očesom gledajo, kako reagiraš. Recimo stojiš z Islandcem pred gejzirom, ki bruhne, pa neha, se nabira, nabira, nabira, pa bruhne... In zavpiješ, krasno!, Islandec pa skromno: »Ja, ampak baje je tisti gejzir v Yelowstonskem parku še veliko večji«. In potem seveda moraš pristaviti, da tisti v Yelowstonu nima tako lepe okolice. Zaradi te islandske »skromnosti« sem videla, da o poeziji ne smem preveč kritično razpravljati in bi lahko celo vodilo v nesporazum; ne morem

jaz s kriteriji, s katerimi se lahko tukaj skopljem na nekoga in iščem argumente, dokazujem, kaj je fraza, kaj je že videno, kdaj je forma upravičena, kdaj pa prazna itd. V Islandiji se v to ni za spuščati, nekajkrat sem reagirala hladno in sem videla, da jih prizadene. Bila sem pač le gost.

– Se tudi med sabo nimajo navade pretirano reflektirati?

Če gledam tisto, kar velja pri njih za »top«, bi rekla, da ne posebno kritično. To, kako se oni forsirajo med sabo, me spominja na grupe pri nas. Skratka, drug drugega blazno hvalijo, pa si v žirijah delijo nagrade, to je povsod isto. Malokdo nastopa sam zunaj grebatorskega klana.

– Bi živeli na Islandiji za vedno?

Ja, takoj. Prepričana sem, da bi najraje umrla na Islandiji. Odkrila sem tudi nekaj lutkarjev, med njimi veliko pravljíčarko, ki dela tudi lutke, predstave, obenem pa se zna tudi angažirati in zavpiti, če vidi kakšne krivice, zna v ta namen zbirati ljudi okoli svojega teatra in pripravljati akcije, zna vztrajati in bosti s svojimi vikiškimi rogovi.

– Pa bi imela Svetlana Makarovič tudi tako ostre rogove, če bi živela na Islandiji?

Jaz mislim, da bi bila tam veliko bolj blagonaklonjena ljudem, kot sem tukaj, ko se moram ves čas motati med tem, kdo ja in kdo ne, kdo izrazito ja in kdo izrazito ne. Navadno ne napadam, ko gre zame, ampak se umikam, umikam, ko pa sem v kotu, nimam več izbire. Sicer je seveda tudi tam pomembno, katero stranko izbereš pa koliko zvez imaš tam, pa v tujini, koliko se pač grebeš, to je najbrž splošen zakon. Kljub temu mi ostaja globoka simpatija do Islandije, nekakšno domotožje in najbrž se bom do konca življenja vračala na Islandijo.

– Pa vaša poezija, bi bila poezija tam manj konfliktna?

Sigurno bi bila na Islandiji veliko slabši pesnik. Razen, če sem svojo konfliktnost prinesla na svet že z rojstvom. Potem mi pa tudi Islandija ne bi pomagala. Ampak dejstvo je, da so tam ljudje neprimerno bolj prijazni, korektni, gostoljubni. In predvsem bolj iskreni.

– Pa ni to bolj vtis gosta? Zlasti severnjaki, recimo Švedi, Danci, imajo lahko izjemno prijazno in korektno preobleko iz svoje natančno izdelane kulturne tkanine, znotraj tega pa znajo biti izjemno trdi, kruti, divjaški, brezobzirni, rasištni... Vikingi pač, tudi Islandci so Vikingi.

No seveda, Islandci so izredno gostoljubni do tujcev, ampak vedo pa za pet rodov nazaj, če kdo ni čisti Islandec, ampak je recimo mešan z dansko krvjo. Včasih je v teh prostorih bilo veliko sovraštvo, zdaj sicer ne več, Danci so na primer vrnili Islandcem Skaldo in nekaj drugih naropanih nacionalnih svetinj, to je bil v Islandiji nacionalni praznik, in take geste so dobro vplivale na zaton medsebojnih sovraštev. Glede nacionalne mitologije so ljudje tam ganljivo čustveni in prizadeti, tudi ljudje, ki so na primer Eddo brali enkrat v življenju ali še to ne, čutijo do nje silno

privrženost, kot pri nas do Prešerna, stvar je podobna. Tudi pri Prešernu bi človek lahko jasno ločil, kaj je dobro in kaj so jajca, ampak bog ne daj, da bi to kdo zares storil, ker gre pri tem za nekaj povsem drugega. Islandija ima nobelovca Laxnessa, še živečega 96-letnega pisatelja, ki je sicer že povsem senilen, a ljudje se množično zbirajo nedaleč od njegove hiše in ga kratkomalo obožujejo. Ganljivo, kako zelo so ti ljudje navezani na nekaj, kar je njihovo, islandsko. V njihovih galerijah, kjer so neverjetne množice krajinarjev poslikale vsak košček domovine, Islandci tujce z neverjetno ljubeznijo vodijo od slike do slike. To je včasih precej naporno, vse od rojstnih datumov do življenjepisa avtorjev se jim zdi izjemno važno in z vsem te hočejo čimprej seznaniti.

Očarljiva pa je vera v obstoj nevidnega ljudstva, ki živi na Islandiji poleg njih. Teh ljudi je menda okoli dvakrat več kot Islandcev. Včasih se kakšnemu posebnemu dobremu in plemenitemu Islandcu prikažejo, in tisti ve povedati, da so nevidni ljudje približno za glavo višji od običajnih ljudi, zelo bogato oblečeni z veliko zlata; Nekateri Islandci imajo zmožnost, da vidijo skozi pečine, v katerih živi nevidno ljudstvo, in tisti potem poročajo, kaj vse nevidno ljudstvo počne.

- So to nekakšni umrli predniki Islandcev?

Ne, gre za ljudi, ki enako kot Islandci živijo in umirajo in izhajajo po legendi iz istih prednikov kot Islandci. Zgodi se celo, da se najdeta včasih kakšen islandski samotar in kakšna »huldr« lepotica, in posledica je izjemno lep in nadarjen otrok. Tega je veliko v islandskih povestih, in pri tem je treba reči, da Islandci ne ločijo ostro med pravljicami in povestmi. Pravzaprav se pravljice pripovedujejo kot povesti, ki natančno opisujejo, na kateri kmetiji in kje se je kaj dogodilo, kateremu človeku, kaj je bil tisti človek, kaj njegovi predniki, kaj potomci. To torej niso zgodbe za otroke, to so zgodbe za vse.

Posebno mesto v islandskem življenju pa zavzemajo škratje. Škratje ponoči ližejo posodo, če ta ni pomita, loputajo z vrati, če ta niso skrbno zapahnjena, so pa tudi hujši, ki ti pregrizejo vrat, če delaš hudobije in grdobije. Cel kup škratov je in vsak te lahko po svoje kaznuje, če ne ravnaš prav, ali pa ravno zato, ker si ravnal prav.

- So škratje torej nekakšen kazenski zakonik? Moralni kodeks, personificiran v majhnih, nevarnih možičkih, ki kaznujejo prekrške?

Ja, deloma že. Vedeti pa je treba, da so bila vikinška moralna pravila bistveno drugačna od papističnih. V teh pravilih na primer stoji, da je treba odgovarjati na zlo z več zla, na dobro pa z več dobrote. Če si prevaran, moraš drugič ravnati bolj zvito in skušati biti boljši v varanju. Kar si podaril, ne smeš nikoli več omenjati. Gre torej za ostra, vikinška pravila. V njihovi ostrini je ravno njihov čar. V neizprosnosti njihova moč, pa tudi lepota.

Pogovarjal se je Alojz Ihan